

1. Sociaal Spel in het kort

Sociaal Spel bestaat uit 40 posters met doelgerichte groepsactiviteiten, waarmee je de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen stimuleert. Met de bijbehorende ouderkaarten betrek je ouders bij Sociaal Spel. Door je eigen pedagogische vaardigheden doelgericht in te zetten, werk je aan het vergroten van de sociale competenties van jonge kinderen van 0-4 jaar.

Definities competenties

Hieronder zie je de competenties waar Sociaal Spel om draait. Per competentie staat vermeld wat wij eronder verstaan.

Ervaringen delen

Deelt het kind met anderen wat hem bezighoudt (zowel verbaal als non-verbaal), zowel de positieve als de negatieve ervaringen? Heeft het kind plezier met anderen?

Aardig doen

Benadert het kind anderen op een positieve manier en draagt hij zorg voor anderen?

Samen doen

Kan het kind samen met andere kinderen iets doen (naast elkaar of met elkaar spelen bijvoorbeeld)?

Een taak uitvoeren

Hoe gaat het kind om met opdrachten?

Jezelf presenteren

Hoe beweegt het kind zich onder de mensen; hoe gemakkelijk maakt hij zich kenbaar?

Opkomen voor jezelf

Hoe gaat het kind om met weerstand? Kan het kind voor zichzelf zorgen of vraagt hij om hulp?

Omgaan met ruzie

Kan het kind een belangentegenstelling oplossen?

Doelstelling

De doelstelling van Sociaal Spel is dat leidsters de sociaal-emotionele ontwikkeling van baby's en peuters doelgericht stimuleren, zodat de kinderen leren omgaan met zichzelf, met andere kinderen en met volwassenen.

Doelgroep

Sociaal spel wordt gebruikt door leidsters van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven en gastouders. Indirect profiteren natuurlijk ook ouders/primaire verzorgers. Het gebruik van ouderkaarten betreft hen bij de uitgevoerde activiteiten. Dit alles met als doel het verbeteren van de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind.

2. Doelgericht stimuleren van sociaal gedrag

Eigenlijk ben je de hele dag door bezig met sociaal gedrag. Je stimuleert kinderen om samen te spelen, je helpt hen om het te vertellen als er iets is. Maar doe je dit met een bepaald doel in je achterhoofd? En weet je precies naar welk volgend stapje in de sociaal-emotionele ontwikkeling je toewerkt? Met Sociaal Spel organiseer je *bewust* een spelactiviteit die sociaal gedrag uitlokt, met een specifiek doel. Je stimuleert de kinderen dus doelgericht. Je zult merken dat je daardoor ook steeds meer ontdekt hoe je het kind iedere keer een stapje verder kunt helpen.

Veiligheid én uitdaging bieden

Met Sociaal Spel bied je kinderen zowel veiligheid als uitdaging, waardoor ze zich optimaal kunnen ontwikkelen. Je creëert situaties waarin de kinderen zich veilig voelen, zodat ze zichzelf en de ander durven leren kennen. Tegelijkertijd daag je de kinderen op een speelse manier uit om zichzelf te uiten en contact te maken met de ander. Je biedt de basis voor sociaal gedrag.

Dagelijks kansen benutten

Sociaal Spel bestaat uit 40 posters met bijbehorende ouderkaarten. Op iedere poster staat een activiteit waarmee je doelgericht kunt werken aan de sociaal-emotionele ontwikkeling. De activiteiten sluiten aan op het dagritme in de groep. Op deze manier zijn ze door de hele dag verweven en kosten ze weinig extra inspanning. Door met Sociaal Spel te werken, herken en benut je extra de kansen die de hele dag door voorbij komen.

3. Achtergronden

In Sociaal Spel komen twee belangrijke bouwstenen in de ontwikkeling bij elkaar, namelijk sociaal-emotionele ontwikkeling en spel. Om deze goed te kunnen combineren, is het belangrijk dat je van beide wat achtergrondinformatie hebt.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Definitie

Sociaal Spel hanteert de volgende definitie voor de sociaal-emotionele ontwikkeling: 'de ontwikkeling waarbij kinderen leren omgaan met zichzelf, volwassenen en andere kinderen en waarbij ze leren wat de eigen en wat andermans gevoelens zijn'.

Kinderen leren zichzelf en hun rol in de groep kennen. Ze leren begrijpen hoe de ander op hen reageert en waarom. Ze ontdekken regels. Ze leren rekening houden met anderen en ze leren de verschillende gevoelens kennen.

Hechting

De relatie tussen het kind en de verzorger is de basis voor de sociaal-emotionele ontwikkeling. Een baby is al direct na de geboorte gericht op de mensen om hem heen. Hij is het meest geïnteresseerd in het menselijk gezicht en de stem. Met zijn gedrag en zijn aandoenlijke uiterlijk wekt de baby beschermende en verzorgende gevoelens op bij zijn verzorgers. Door te huilen roept hij de verzorger als het ware naar zich toe en door zijn tevreden glimlach houdt hij zijn verzorger in de buurt. We noemen dit hechtingsgedrag, gedrag dat van levensbelang is, omdat de baby nog de volledige zorg van een volwassene nodig heeft om te overleven. Tussen de baby en de verzorger ontstaat een wisselwerking. Als het goed is vinden de baby en de volwassene een evenwicht in het contact. Soms verloopt dit wat moeilijker doordat de baby bijvoorbeeld erg prikkelbaar is of veel huilt, of omdat de verzorger veel zorgen heeft.

Hechten en loslaten

Hechtingsgedrag ontwikkelt zich in het eerste levensjaar. De eerste maanden is het gedrag nog gericht op iedereen die het kind verzorgt. Daarna gaat de baby onderscheid maken tussen de vertrouwde personen uit zijn omgeving en vreemden. Hij laat dit merken door bij het zien van zijn vader, moeder of de vaste groepsleidster te lachen, te kirren of met zijn beentjes te trappelen. In de tweede helft van het eerste jaar gaat de baby een hechte band aan met één of meer van zijn vaste verzorgers, de *hechtingspersonen*. Bij het zien van een vreemde gaat hij huilen en zoekt troost bij de hechtingspersoon. Deze fase van *eenkennigheid* is bij het ene kind heel intens en bij het andere kind nauwelijks merkbaar. Vlak daarna, vanaf een maand of 8 tot 9, vertoont de baby *separatie- of verlatingsangst*. Hij kan flink van streek raken, wanneer hij plotseling wordt gescheiden van zijn vertrouwde verzorger. Het kind probeert nu actief in de buurt van de hechtingspersoon te blijven. Hier voelt hij zich veilig.

Vanuit deze veilige basis gaat het kind de wereld ontdekken. Het gedrag is nog helemaal gericht op de eigen behoeftes. In het tweede jaar wordt het gedrag van het kind vooral bepaald door de behoefte aan veiligheid en nabijheid van de verzorger én door de drang om op onderzoek uit te gaan. De leefwereld van het kind wordt groter. Hij zal al snel zijn eerste stappen gaan zetten. Taal speelt een steeds grotere rol. Rond het eerste jaar begrijpt het kind een aantal woorden en al snel begint hij zelf ook een paar woorden te spreken. Door deze gebeurtenissen gaat er een heel nieu-

we wereld voor hem open. Het geheugen ontwikkelt zich, zodat het kind zich steeds beter een voorstelling kan vormen van mensen of dingen die er op dat moment niet zijn. De ontwikkeling van het geheugen samen met een groeiend tijdsbesef zorgt ervoor dat het kind gaat begrijpen dat mama of de juf straks terugkomt. Afscheid nemen wordt nu minder moeilijk.

Eenmaal een peuter, ontdekt het kind dat hij zelf iets kan willen en bepalen. In de koppigheidsfase beleeft dit zijn hoogtepunt. Op alles wat gevraagd wordt zegt het kind 'nee' en probeert hij uit tot waar zijn invloed geldt. Ook het (af)pakken van speelgoed met de mededeling 'van mij' komt in deze periode veel voor. In de loop van de peutertijd krijgt het kind besef van het verschil tussen 'ik en de ander'. Hij gaat stukje bij beetje begrijpen dat iedereen zijn eigen plannen en gevoelens heeft. Hierdoor kan het kind voor het eerst rekening houden met de ander.

Zelfbewustzijn en zelfvertrouwen

Zelfbewustzijn begint als lichamelijk gevoel. Een baby ervaart zijn eigen handjes de eerste vier maanden niet als van hemzelf. Hij ziet ze als speelgoed. Na zes maanden kan hij ze doelbewust sturen en ervaart hij dat hij kan vertrouwen op zijn eigen lichaam. Dit geeft de baby zelfvertrouwen. Plezier in eigen prestaties geeft motivatie om dingen te durven en dingen te proberen. Zelfvertrouwen hebben betekent dat je het niet erg vindt om fouten te maken. Het geeft je doorzettingsvermogen om iets net zo lang te herhalen tot je het beheerst. Peuters maken vaak telkens weer dezelfde puzzel, net zolang tot ze hem ook ondersteboven kunnen leggen.

Contact met leeftijdsgenootjes

Baby's spelen nog nauwelijks met elkaar, maar zijn wel in elkaar geïnteresseerd. Kijken, geluidjes maken, naar elkaar reiken: allemaal manieren om contact met de ander te maken.

In hun tweede jaar spelen kinderen vooral naast elkaar (parallel spel). Samen actief bezig zijn leidt vaak tot veel plezier. Bijvoorbeeld achter elkaar aanrennen of met de handjes op tafel slaan. Als er één begint doet de hele groep mee.

In de peutertijd stemmen kinderen hun gedrag steeds meer op elkaar af. Ze kunnen even op hun beurt wachten, overleggen wat ze gaan doen en afspraken maken. In hun spel zie je weerspiegeld dat kinderen op deze leeftijd meer interesse krijgen in de wereld om hen heen. In eenvoudig rollenspel worden sociale vaardigheden geoefend. De taalvaardigheid neemt toe. Vanaf een jaar of drie spelen kinderen steeds meer echt samen en kunnen ze steeds beter rekening houden met elkaar.

Spelontwikkeling

Definitie

Sociaal Spel gaat uit van gestructureerd spel. Dit is een door volwassenen bedachte spelactiviteit met als doel het aanleren van een bepaalde vaardigheid. Je gebruikt het spel om een doel te bereiken, namelijk dat de kinderen leren omgaan met zichzelf, met andere kinderen en met volwassenen.

De spelontwikkeling verloopt in fasen. De ontwikkelingsfasen van spel overlappen elkaar. Dus terwijl een kind nog bezig is met bijvoorbeeld leren lopen (bewegingsspel) vindt hij het ook al leuk om met water te klieren (manipulerend spel).

Bewegingsspel

De ontwikkeling van het spel begint bij het kind zelf: bij zijn eigen lichaam en bewegingen. In deze fase is bewegingsspel heel belangrijk. Baby's hebben plezier in bewegen en vinden het leuk te ontdekken en te oefenen wat zij allemaal met hun lijf kunnen. Hiervoor gebruiken ze al hun zintuigen. Ze kijken en luisteren naar wat er om hen heen gebeurt, ze trappelen met hun benen, ze ruiken bekende geuren. Wat later kunnen zij zichzelf omrollen, grijpen naar dingen en zwaaien. Ook ontdekken ze voorwerpen. Ze stoppen alles in hun mond, slaan op voorwerpen of gooien ermee. In eerste instantie zijn dit ongecontroleerde en ongerichte bewegingen, die overgaan in bewuste

acties. Ze krijgen door dat zij zélf dingen direct beïnvloeden. Op deze manier leren zij zichzelf en de wereld om hen heen kennen. Al deze acties lijken eenvoudig maar voor een baby zijn ze zeer vermoeiend. Het vraagt veel van de baby's. Er valt zo veel nieuws te ontdekken. Ze kunnen hun aandacht dus niet lang bij eenzelfde ding houden en ze zijn snel moe. Hoewel baby's nog nauwelijks samen spelen, zijn zij wel geïnteresseerd in elkaar: ze kijken naar elkaar, maken geluidjes naar elkaar en raken elkaar soms aan.

Als kinderen wat ouder worden, beschikken ze over steeds meer bewegingsmogelijkheden, zoals lopen, hinkelen, stoeien, fietsen, klimmen, klauteren, rennen en glijden.

Manipulerend spel

Het bewegingsspel gaat over in manipulerend spel. Baby's zijn nieuwsgierig en gaan op onderzoek uit. Door bezig te zijn met allerlei spullen en voorwerpen uit de directe omgeving doen zij ontdekkingen. Ze kliederen met water en zand en ontdekken dat ze een bal kunnen laten rollen. Hierbij gebruiken ze vaak meerdere speeltjes tegelijk.

Kinderen combineren het één met het ander. Ze herkennen de betekenis van voorwerpen, bijvoorbeeld: met een hamer kun je slaan. In het spel, dat eerst uit niet-gericht bewegen bestond, zie je een structuur ontstaan. De kinderen hanteren het materiaal nu ook: ze manipuleren het. Zo stapelen ze voorwerpen op elkaar, maken ze rijtjes en doen ze voorwerpen ergens in en weer eruit. Het bewegen krijgt meer een gerichte functie.

Hoe ouder de kinderen worden, hoe meer doordacht en ingewikkeld de constructies worden. Ze ordenen materialen: ze kijken wat bij elkaar hoort en wat er niet bij hoort, en zoeken en zien overeenkomsten en verschillen.

Kinderen kunnen in deze spelfase kort met hetzelfde speelgoed spelen. Meestal spelen ze nog naast elkaar met hun eigen materiaal en nog niet mét elkaar.

Fantasiespel

Op tweejarige leeftijd begint de eerste fantasie zich te openbaren: voorwerpen krijgen een andere functie of rol (symboolbewustzijn). Een blokje wordt opeens een telefoon en een stokje een vork. Ook imiteren ze gedrag van volwassenen uit het dagelijks leven. Dus een kind doet de pop in bad, 'net als mama'. De pop kan ook straf krijgen.

Kinderen imiteren elkaar en beginnen elkaar aan te vullen. Bijvoorbeeld één kind zet een blok boven op de toren. Het andere kind zet er nog een blok bovenop en kijkt het andere kind lachend aan. De kinderen spelen samen met materialen maar er is nog geen verdeling van rollen. Dit ontstaat later, als kinderen dingen uit de 'grottemensenwereld' gaan naspelen.

Door ervaringen na te spelen in de vorm van een rollenspel kunnen de kinderen belevingen verwerken en zich uiten. Kinderen spelen samen een rollenspel naar aanleiding van een onderwerp of thema: ze spelen bijvoorbeeld doktertje of politieagent. Deze doen-alsof spelsituaties worden op den duur bijna echte situaties. Kleuters maken bijvoorbeeld prijslijsten en hebben een kassa met geld. Hierbij komen lees- en schrijfactiviteiten en reken- en wiskundeactiviteiten aan bod. Kleuters kunnen ook steeds meer regels hanteren in hun spel. Er is overleg over rollen en materialen en ze kunnen spelletjes doen waarbij ze op hun beurt moeten wachten.